

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20 051.068 Прикарпатського
національного університету
імені Василя Стефаника
доктору економічних наук, професору,
Левандівському Омеляну Тарасовичу

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертаційну роботу Кузьмін Тетяни Леонідівни на
тему “Удосконалення земельних відносин в сільськогосподарських
підприємствах”, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 – економіка**

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

На сучасному етапі розвитку і впровадження земельної реформи в Україні найважливішим завданням залишається проблема реформування відносин у сфері землекористування. Становлення української державності проходить у досить непростих умовах і в складній суспільно-політичній обстановці. В таких умовах особливого значення набувають земельні відносини, пов'язані із найголовнішим питанням економіки країни загалом - з питанням права власності на землю. На даний момент перед нашою державою стоїть складне завдання завершення реформ у сфері земельних відносин й створення української національної системи землекористування, яка дозволила б поєднати свободу володіння землею, її ефективне використання і соціальну справедливість при розподілі землі. Особливої актуальності набуває питання щодо можливості та доцільності запровадження тих або інших форм власності на землю, оскільки різні форми земельної власності здатні вплинути на земельні відносини, покращуючи їх зміст чи перешкоджаючи їх розвитку.

Актуальність обраної теми підтверджується тим, що дисертаційна робота підготовлена відповідно до плану наукових досліджень Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, а саме: “Розробка організаційно-економічного механізму удосконалення функціонування

виробничо-господарських структур регіону” (номер державної реєстрації 0111U000875).

За таких умов дисертаційна робота Кузьмін Т. Л. на тему “Удосконалення земельних відносин в сільськогосподарських підприємствах”, має теоретичний та практичний інтерес, є своєчасною і надзвичайно актуальною.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи

Ознайомлення з дисертаційною роботою дає підставу стверджувати про достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, що в ній містяться. Зміст дисертаційної роботи охоплює всі ключові аспекти теми. Отримані результати підтверджуються широким використанням публікацій вітчизняних і зарубіжних авторів за темою дослідження, аналізом нормативно-правової бази та даних Державного служби статистики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

В дисертаційній роботі використані результати особистих спостережень автора та значна кількість літературних джерел, зібрано і опрацьовано великий обсяг статистичної інформації для висвітлення сучасного стану та тенденцій розвитку земельних відносин сільськогосподарських підприємств в Україні. Дослідження проведене на відповідному науковому і професійному рівні. Аналіз літературних джерел по темі дисертації дозволив автору систематизувати теоретичні та методичні особливості досліджуваної проблеми. Дисертаційна робота спрямована на теоретико-методичне обґрунтування засад та прикладних рекомендацій щодо розвитку земельних відносин у сільськогосподарських підприємствах.

Основні положення, висновки і рекомендації, що наводяться в дисертаційній роботі, є достатньо обґрунтовані, оскільки вони базуються на матеріалі, накопиченому у вітчизняній та світовій науці, а також на власних розробках. Загалом дисертаційне дослідження Кузьмін Т. Л. характеризується

структурованістю, методичною завершеністю та чіткістю зроблених результатів.

Структура та зміст основних положень дисертаційної роботи

Дисертаційна робота Кузьмін Т.Л. за структурою складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 243 сторінки, з яких основний зміст викладено на 210 сторінках, списки використаних джерел – 20 сторінок, додатки – 10 сторінок. Робота включає 23 таблиці, 41 рисунок, 7 додатків. Робота містить 23 таблиці та 27 рисунків. Додатки розміщені на 13 сторінках.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, сформульовано мету та завдання дослідження, наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача, відомості щодо реалізації та апробації результатів дисертації.

У першому розділі «Теоретичні основи економічного функціонування земельних відносин у сільськогосподарських підприємствах» (с. 25-91) систематизовано та узагальнено підходи до визначення поняття “земельних відносин”, розкрито фактори внутрішнього та зовнішнього впливу на їх розвиток розглянуто методологічні засади, підходи, методи та принципи функціонування земельних відносин сільськогосподарських підприємств.

В другому розділі «Сучасний стан та тенденції розвитку земельних відносин у сільськогосподарських підприємствах» (с. 92-150) охарактеризовано стан й сучасні тенденції землекористування сільськогосподарських підприємств, на основі статистичних даних дано оцінку ефективності використання сільськогосподарських угідь підприємствами, розкрито особливості трансформаційних процесів земельних відносин, здійснено SWOT-аналіз особливостей функціонування земельних відносин.

У третьому розділі «Перспективи розвитку земельних відносин сільськогосподарських підприємств» (с. 151-206) за допомогою спеціального програмного продукту STELLA здійснено прогнозування виробництва валової сільськогосподарської продукції підприємствами Івано-Франківської області, розглянуто інституційне забезпечення земельних відносин сільськогосподарських підприємств, запропоновано економічний механізм удосконалення земельних відносин у сільськогосподарських підприємствах та виділено позитивні ефекти від його реалізації.

У межах всіх розділів і підрозділів дисертації простежується логічне й послідовне обґрунтоване виконання поставленого теоретико-практичного завдання.

Висновки дисертації органічно впливають із матеріалів наукового дослідження та адекватно відображають його результати, є науково обґрунтованими, логічними, такими, що мають об'єктивне підґрунтя та відображають наукову новизну і практичну значущість роботи.

Наукова новизна результатів дослідження

В дисертаційній роботі Кузьмін Т.Л. сформульовано і достатньо обґрунтовано ряд теоретичних, методичних та практичних аспектів, в яких узагальнено теоретичні положення розвитку та удосконалення земельних відносин в сільськогосподарських підприємствах України. До найбільш вагомих наукових результатів дисертаційної роботи слід, у першу чергу, віднести постановку та заострення проблеми реалізації прав власності в економічному обігу сільськогосподарських угідь, які виражаються через купівлю-продаж, міну, дарування, успадкування, емфітевзис, приватизацію та оренду. Проведений аналіз дисертаційної роботи та публікацій автора дозволяє підтвердити наявність елементів наукової новизни, які викладені конкретно, послідовно та системно. Основними науковими результатами дослідження, які характеризуються новизною, слід вважати:

- удосконалено трактування категорії “земельні відносини”;
- обґрунтовано концептуальні положення реалізації прав власності в економічному обігу сільськогосподарських угідь;
- обґрунтовано та удосконалено методологічний інструментарій дослідження функціонування земельних відносин сільськогосподарських підприємств;
- дістало подальший розвиток наукове обґрунтування особливостей розвитку відносин аграрного землекористування (орендних відносин, особливостей, спричинені реформуванням земельних відносин і трансформацією агроформувань, кліматичних особливостей, особливості, зумовлених децентралізацією);
- побудовано модель прогнозування випуску валової продукції сільськогосподарськими підприємствами, створену за допомогою програмного продукту STELLA із включенням основних чинників впливу;
- обґрунтовано концептуальне положення становлення та розвитку орендних відносин на принципах ідентифікації відповідних факторів впливу: політичних, геофізичних, організаційних та економічних;
- розроблено пропозиції щодо формування умов використання сільськогосподарських земель підприємствами, які забезпечують: цільове землевикористання угідь сільськогосподарського призначення, збереження стану земель та їх властивостей, базові спостереження за використанням земель сільськогосподарського призначення, систематичні посіви, справедливу оцінку сільськогосподарських угідь;
- запропоновано заходи щодо забезпечення технічної, економічної, соціальної та екологічної ефективності використання земель сільськогосподарськими підприємствами;
- обґрунтовано на підставі SWOT-аналізу можливості та загрози забезпечення умов ефективного використання сільськогосподарських угідь.

Практичне значення результатів дослідження

Одержані автором результати дослідження з теорії і практики характеризують високий рівень вирішення проблем обґрунтування теоретико-методичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення земельних відносин. Вони доведені до впровадження у якості методичних і практичних розробок. Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання теоретичних, методичних і практичних розробок і пропозицій органами влади державного, регіонального та місцевого рівнів при розробці програмних документів при формуванні стратегій розвитку регіонів України.

Наукові результати дослідження автора використані під час формування Стратегії розвитку Івано-Франківської області на 2021-2025 рр. (довідка № 273/01-14/01 від 31.12.2021 р.) у роботі Івано-Франківської державної адміністрації департаменту агропромислового розвитку, приватному підприємстві агрофірмі “Вільхівці” Коломийського району Івано-Франківської області (довідка № 18 від 30.01.2022 р.), а також в навчальному процесі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка № 03.04-29/06 від 08.06.2023 р.).

Повнота відображення наукових положень дисертаційної роботи в опублікованих автором працях

Теоретичні і практичні результати дисертаційного дослідження, висновки і пропозиції відображено у 15 наукових працях (6 – у фахових наукових виданнях, 1 – у наукових виданнях інших держав та 8 праць у збірниках тез доповідей міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій), опублікованих автором, загальним обсягом 7,11 д.а., в тому числі особисто автору належить 5,36 д.а. У фахових наукових провідних виданнях опубліковано 6 статей обсягом 4,02 д.а.

Мова і стиль дисертації

Мова та стиль дисертації відповідає вимогам, які висуваються до наукових праць даного спрямування. Структура дисертаційної роботи повністю узгоджується із її назвою, метою та завданнями дослідження. Дисертація виконана державною мовою, якою автор досконало володіє у професійному плані.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Оцінюючи позитивно виконану роботу, хотілося б зупинитися на окремих моментах, які можна вважати дискусійними й такими, що вимагають уточнення під час публічного захисту:

1. На рис. 1.4 «Види оренди земель сільськогосподарського призначення» п. 1.2 (с. 58) доцільно було б деталізувати складові ознак класифікації видів оренди земель сільськогосподарського призначення.

2. Авторкою при дослідженні умов використання земель сільськогосподарськими підприємствами (п. 2.1), не порушено питання монокультуризації.

3. У п. 2.3 «Особливості та середовище розвитку відносин аграрного землекористування» доречно було обґрунтувати особливості розвитку земельних відносин в умовах децентралізації.

4. Недостатньо уваги приділено при дослідженні п. 3.3 «Економічний механізм удосконалення земельних відносин у сільськогосподарських підприємствах» забезпеченню фінансово-економічними інструментами сільськогосподарських підприємств в умовах ринкового обігу сільськогосподарських угідь.

5. При проведенні дослідження у п. 3.2 «Інституційне забезпечення земельних відносин сільськогосподарських підприємств» авторці було б

доречним вказати вплив інформаційно-консультаційних служб на розвиток земельних відносин.

Висловлені зауваження не знижують загальної високої оцінки дисертаційної роботи. Вона є оригінальним, самостійним дослідженням з актуальної проблеми удосконалення земельних відносин в сільськогосподарських підприємствах.

Відповідність роботи встановленим вимогам до дисертацій, які подаються на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація Кузьмін Т.Л. є завершеною науково-дослідною роботою, що виконана самостійно авторкою на високому науково-теоретичному рівні. Робота написана українською мовою, оформлена відповідно до положень, норм та правил до дисертацій, які подаються на здобуття ступеня доктора філософії.

Загальний висновок про дисертаційну роботу

Дисертаційна робота Кузьмін Тетяни Леонідівни на виконана на актуальну тему, містить теоретичні, методологічні та практичні розробки щодо вирішення проблеми удосконалення земельних відносин в Україні. Роботу позитивно відрізняє продумана структура, чіткість і логічність розв'язання проблеми дослідження, обґрунтованість та аргументованість методів і підходів щодо рішення поставлених завдань. Мова дисертації чітка, грамотна. Стиль дисертації має науковий характер.

Аналіз змісту дисертаційної роботи, друкованих праць за темою дисертації дозволяє зробити висновок, що усі пункти наукової новизни дослідження, належним чином відображено у роботі. Дисертаційна робота є завершеним науковим дослідженням, за обсягом, змістом, науковою новизною та практичним значенням одержаних результатів відповідає спеціальності 051 «Економіка», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня

доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 р. №283), Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. №40, та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44, а її автор, Кузьмін Тетяна Леонідівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Суспільні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент:

професор кафедри фундаментальних
та спеціальних дисциплін
Нововолинського навчально-наукового
інституту економіки та менеджменту
Західноукраїнського національного
університету
доктор економічних наук, професор

Ярослав КОСТЕЦЬКИЙ

Підпис	
Завіряю:	
НАЧАЛЬНИК ЗАГАЛЬНОГО ВІДДІЛУ	